CLASS : 12th (Sr. Secondary) **Code No. 2005**

Series : SS-M/2017

रोल नं० | | | | | | | | | | |

SET : D

संस्कृत

SANSKRIT

ACADEMIC/OPEN

(Only for Fresh Candidates)

(Evening Session)

*समय : **3** घण्टे]* *[पूर्णांक : **80***

- *कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित प्रश्न **14** हैं।*
- *प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिये गये **कोड नम्बर** तथा **सेट** को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख्य-पृष्ठ पर लिखें।*
- *कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें।*
- *उत्तर-पुस्तिका के बीच में खाली पन्ना/ पन्ने न छोड़ें।*
- *उत्तर-पुस्तिका के अतिरिक्त कोई अन्य शीट नहीं मिलेगी। अतः आवश्यकतानुसार ही लिखें और लिखा उत्तर न काटें।*
- *परीक्षार्थी अपना रोल नं० प्रश्न-पत्र पर अवश्य लिखें।*
- *कृपया प्रश्नों का उत्तर देने से पूर्व यह सुनिश्चित कर लें कि प्रश्न-पत्र पूर्ण व सही है, **परीक्षा के उपरान्त इस सम्बन्ध में कोई भी दावा स्वीकार नहीं किया जायेगा।***

निर्देशः –

(i) *प्रत्येकं खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि।*

(ii) *प्रश्नसंख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया।*

(iii) *श्रेष्ठाङ्कान् प्राप्तये सुवाच्यलेखोऽपेक्ष्यते।*

खण्डः 'क'

(अपठित-अवबोधनम्)

1. अधोलिखितगद्यांशं पठित्वा निम्नांकितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतपूर्णवाक्येन लिखेयुः –

गङ्गाम् उभयतः विविधैः वृक्षैः सुशोभिताः ग्रामाः आसन्। तत्र एकस्मिन् ग्रामे एकः जीर्णः कूपः आसीत्। तस्मिन् कूपे मण्डूकानाम् अधिपतिः गङ्गादत्तः परिजनैः सह निवसति स्म। सः विनैव परिश्रमं प्रभुत्वं प्राप्नोत्। अतः गर्वितः अभवत्। तस्य दुर्व्यवहारेण केचित् प्रमुखाः भेकाः रुष्टाः जाताः। ते गङ्गादत्तं कूपात् बहिः कर्तुम् उद्यताः अभवन्। तद् ज्ञात्वा गंगादत्तः विषादम् अनुभवति स्म। "शत्रूणां नाशः कथं भवेत्।" इति एकान्ते चाटुकारैः सह मन्त्रणाम् अकरोत्।

प्रश्नाः $5 \times 2 = 10$

(क) गङ्गामुभयतः के आसन् ?

(ख) मण्डूकानामधिपतिः कः आसीत् ?

(ग) सः कथं गर्वितः अभवत् ?

(घ) के गङ्गादत्तं कूपात् बहिः कर्तुम् उद्यताः अभवन् ?

(ङ) गंगादत्तः कैः सह मन्त्रणामकरोत् ?

खण्डः 'ख'

(रचनात्मक–कार्यम्)

2. विषयमेकमधिकृत्य लघुनिबन्धं संस्कृतभाषया रचयत – 6

(क) प्रातःकालीनभ्रमणम्,

(ख) स्वामी विवेकानन्दः,

(ग) ममप्रियः कविः।

खण्डः 'ग'

(पठित–अवबोधनम्)

3. अधोलिखितगद्यांशस्य हिन्दीभाषया सरलार्थं कार्यम् – 4

(क) मासोऽयमाषाढः, अस्ति च सायं समयः, अस्तं जिगमिषुर्भगवान् भास्करः सिन्दूरद्रवस्नातानामिव वरुण-दिगवलम्बिनामरुण-वारिवाहानामभ्यन्तरं प्रविष्टः।

अथवा

(ख) श्रीनायारः केन्द्रसर्वकारतः स्थानान्तरणेन आगत्य ओडिशासर्वकारस्य अधीने प्रायः वर्षत्रयेभ्यः कार्यं करोति। तथाप्यस्मिन् वर्षत्रयात्मके कालखण्डे एकवारमपि स्वराज्यं केरलं प्रति गमनाय इच्छां न प्रकटितवान्।

4. अधोलिखितश्लोकस्य हिन्दीभाषया सरलार्थं कार्यम् – 4

(क) तं भूपतिर्भासुरहेमराशिं लब्धं कुबेरादभियास्यमानात्।
दिदेश कौत्साय समस्तमेव पादं सुमेरोरिव वज्रभिन्नम्।

अथवा

(ख) अस्ति यद्यपि सर्वत्र नीरं नीरज-राजितम्।
रमते न मरालस्य मानसं मानसं विना।।

5. अधोलिखितासु सूक्तिषु मात्रद्वयोः सूक्त्योः भावार्थं हिन्दीभाषाया लेख्यम् – $2 \times 2 = 4$

(क) अपरिणामोपशमो दारुणो लक्ष्मीमदः।

(ख) न हि कश्चित्क्षणमपि जातु तिष्ठत्यकर्मकृत्।

(ग) तेन त्यक्तेन मुञ्जीथाः मा गृधः कस्यस्विद्धनम्।

(घ) स्वर्गभूमिं कुर्शीति वदन्ति।

6. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा अधस्तनानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लेखितव्यानि –

मनुष्याणां हिंसावृत्तिस्तु निरवधिः। पशुहत्या तु तेषाम् आक्रीडनम्। केवलं विक्लान्तचित्तविनोदाय महारण्यम् उपगम्य ते यथेच्छं निर्दयं च पशुघातं कुर्वन्ति।

प्रश्नाः $2 \times 1 = 2$

(क) पशुहत्या केषाम् आक्रीडनम् ?

(ख) 'ते' इति पदे का विभक्तिः किं वचनञ्च ?

7. अधोलिखितं श्लोकं सम्पठ्य अधस्तनयोः प्रश्नयोः उत्तरे लेखनीये –

बुद्धियुक्तो जहातीह उभे सुकृतदुष्कृते।
तस्माद्योगाय युज्यस्व योगः कर्मसु कौशलम्।।

प्रश्नाः $2 \times 1 = 2$

(क) बुद्धियुक्तः के जहाति ?

(ख) 'तस्मात्' इति पदे कः शब्दः का विभक्तिश्च ?

8. रेखांकितपदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत - $2 \times 1 = 2$

(क) निष्क्रष्टुमर्थं चकमे कुबेरात्।

(ख) अतिजवेन दूरमतिक्रान्तः।

खण्डः 'घ'

(संस्कृत-साहित्य-परिचयः)

9. श्रीचन्द्रशेखरवर्मणः **अथवा** महाकविः बाणभट्टस्य संक्षिप्तपरिचयः हिन्दीभाषया लेखितव्यः। 4

10. अधस्तनयोः पुस्तकयोः मध्ये ***एकस्य*** संक्षिप्तपरिचयः हिन्दीभाषया लेखनीयः - 4

(i) ईशावास्योपनिषद्,

(ii) श्रीमद्भगवद्गीता।

खण्डः 'ङ'

(छन्दोऽलङ्कार-परिचयः)

11. अधोनिर्दिष्टछन्दस्सु मात्रद्वेयोः संस्कृतभाषया लक्षणोदाहरणौ लिखत — $2 \times 4 = 8$

(i) अनुष्टुप्,

(ii) वसन्ततिलका,

(iii) शार्दूलविक्रीडितम्।

12. अधः प्रदत्तेषु अलङ्कारेषु ***द्वयोरेव*** लक्षणोदाहरणौ संस्कृतभाषया लिखत – $2 \times 4 = 8$

(i) अनुप्रासः,

(ii) उत्प्रेक्षा,

(iii) व्याजस्तुतिः।

खण्डः 'च'

(अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्)

13. (क) वृद्धिसन्धेः **अथवा** विसर्गसन्धेः परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। 2

(ख) कर्त्ताकारकस्य **अथवा** सम्प्रदानकारकस्य परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। 2

(ग) अव्ययीभावसमासस्य **अथवा** द्विगुसमासस्य परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। 2

खण्डः 'छ'

[बहुविकल्पीय-वस्तुनिष्ठप्रश्नाः]

14. अधस्तनप्रश्नानां लिखित्तोत्तर-विकल्पेषु ***शुद्धविकल्पं*** चित्वा उत्तरपुस्तिकायां लिखत – 16 × 1 = 16

(क) 'पित्रोक्तम्' इति पदे कः सन्धिविच्छेदः ?

(i) पित्रा + उक्तम् (ii) पितृ + उक्तम्

(iii) पितृ + क्त (iv) पितॄ + उक्तम्

(ख) 'तत् + धावतः' इति पदे किं सन्धिपदम् ?

(i) तत्धावतः (ii) तद्धावतः

(iii) तदधावतः (iv) तद्धावत

(ग) 'प्रत्युत्तरम्' इति पदे का सन्धि ?

(i) यण्सन्धिः (ii) अयादिसन्धिः

(iii) दीर्घसन्धिः (iv) गुणसन्धिः

(घ) 'महान्धकारः' इति पदे विग्रहोऽस्ति –

(i) महान् एव अन्धकारः (ii) महा अन्धकारः

(iii) महान् अन्धकारः (iv) महत् अन्धकारः

(ङ) 'कालस्य खण्डः तस्मिन्' इति विग्रहे किं समस्तपदम् ?

(i) कालखण्डः (ii) कालखण्डात्

(iii) कालखण्डे (iv) कालखण्डम्

(च) 'अहर्निशम्' अत्र कः समासः ?

(i) कर्मधारयः (ii) द्विगुः

(iii) तत्पुरुषः (iv) द्वन्द्वः

(छ) 'अस्मद्' प्रथमा, एकवचने रूपम् –

(i) अहम् (ii) मया

(iii) वयम् (iv) आवाम्

(ज) 'शिशवः' इति पदे का विभक्तिः ?

(i) द्वितीया (ii) चतुर्थी

(iii) प्रथमा (iv) तृतीया

(झ) 'अनुवर्तते' इति पदे कः धातुः ?

(i) वृत् (ii) अनुवृत

(iii) अनु (iv) वर्त्

(ञ) 'पश्यन्ति' इति पदे कः लकारः ?

(i) लृट्लकारः (ii) लङ्लकारः

(iii) लोट्लकारः (iv) लट्लकारः

(ट) 'सिद्धम्' इति पदे कः प्रत्ययः ?

(i) क्त (ii) तल्

(iii) क्तवतु (iv) ल्यप्

(ठ) 'कृ + शानच्' एषां संयोगे किं रूपम् ?

(i) कुर्वाणः (ii) कुर्वन्

(iii) कुर्वत् (iv) कृतवान्

(ड) 'परितः' इति उपपदयोगे का विभक्तिः ?

(i) प्रथमा (ii) द्वितीया

(iii) तृतीया (iv) चतुर्थी

(ढ) 'गात्रम्' इति पदस्य समानार्थपदमस्ति –

(i) सततम् (ii) पातकम्

(iii) शरीरम् (iv) कलुषम्

(ण) 'रूक्षः' इति पदस्य विशेष्यम् –

(i) दिवसः (ii) रात्रिः

(iii) व्यवहारः (iv) वृक्षः

(त) 'शत्रुता' इति पदस्य विलोमपदमस्ति –

(i) आर्जवम् (ii) समता

(iii) पटुता (iv) मित्रता